

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

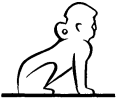
Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Boeken

De revaluatie van het narcisme

Bespreking van: A.M. Siegel (1996), *Heinz Kohut and the Psychology of the Self*. Reeks: 'Makers of Modern Psychotherapy', Editor: L. Spurling. Routledge, London/New York. ISBN 0-415-08637-X, 226 pagina's, prijs: £ 14,99

Siegel, opgeleid aan het Psychoanalytisch Instituut van Chicago, waar beroemdheden als Franz Alexander en Heinz Kohut doceerden, bestudeerde meer dan twintig jaar lang de zelfpsychologie.

In *Heinz Kohut and the Psychology of the Self* schetst hij een volledig beeld van de opvattingen van zijn leermeester Kohut. Kohut begon zijn psychoanalytische loopbaan met een grondige studie van de freudiaanse theorie, die hij meerdere jaren aan het Psychoanalytisch Instituut van Chicago zou doceren.

Siegel wijst erop hoe Kohut vasthield aan de omschrijving van de overdracht zoals Freud deze aanvankelijk gaf: het overdragen van verdorpen infantiele objectervaringen op aspecten van de analyticus in de actuele realiteit. Het gaat om neurotische, vrij goed gestructureerde, conflicten. Deze 'echte' overdrachten onderscheidt hij dan van de 'transference-like configurations', die optreden in meer primitieve stoornissen. Hierbij wordt in de relatie met de therapeut de archaische relatie herhaald zoals ze destijds in de vroege ontwikkeling gestrand was.

Siegel merkt op hoe Kohut reeds zeer vroeg de nadruk legt op het psycho-economische en narcistische aspect: wanneer is iets traumatisch en dreigt het de samenhang van de psyche te verbreken? Vandaar ook het belang voor Kohut van het begrip 'optimale frustratie'. Of iets traumatisch is, kan voor hem alleen door het subject zelf aangegeven worden of via de empathische onderdamping door de observator. Vandaar de nadruk die Kohut legt op de

empathie als onderzoeksmethode.

Traumatische gebeurtenissen zijn verbonden met intense affecten en derhalve niet in het secundaire proces integreerbaar. Dit leidde Kohut naar de studie van de voorwaarden voor internalisatie. Ook het genetische standpunt kreeg zijn volle aandacht; overigens was hij van mening dat Freud gaandeweg zijn aandacht voor de invloed van de omgeving liet verslapen, ten voordele van de drifttheorie.

Dit boek besteedt ook de nodige aandacht aan Kohuts originele beschrijving van de ontwikkelingslijnen van het narcisme (1966), die hij parallel ziet lopen met de ontwikkeling van de objectrelaties.

Verder geeft de auteur een omstandig relaas van en commentaar op de publicaties van Kohut. In 1971 verscheen zijn eerste grote werk: *The Analysis of the Self*. Voor Siegel is het opvallend hoe Kohut in dit boek zijn denkbeelden nog probeert te formuleren in de taal van de klassieke psychoanalytische theorie: de libidineuze objecten en hun representaties worden vergeleken met de narcistische objecten en hun representaties.

Uitvoerig worden hier de narcistische configuraties beschreven die tijdens de psychoanalytische behandeling in de overdracht optreden: enerzijds het grandioze Zelf met de behoefte om door de ander weerspiegeld en bevestigd te worden; anderzijds het 'geidealiseerde ouderimago', met een sterkte waaraan men door versmelting zou willen participeren. Bij een succesvolle behandeling zullen deze archaische configuraties door rijpere vormen vervangen worden. Dit gebeurt door geleidelijke, niet-traumatische desillusionering, 'optimale frustraties', leidend naar wat Kohut noemt 'transmuting internalisation'. Deze zullen dan de noodzakelijke psychologische structuren vormen die de optredende spanningen regelen en doen afnemen.

Kohuts tweede grote werk, *The Restoration of the*

Self (1977), betekent voor Siegel een keerpunt: Kohut zegt de klassieke theorie over de driften en het psychische apparaat vaarwel en stelt de centrale plaats van het Oedipuscomplex ter discussie. Hij acht de klassieke theorie te veel opgebouwd vanuit een theoretische visie en wil een leer die meer aansluit bij de ervaring van de patiënt. Daarom zweert hij bij de empathisch-introspectieve methode en bant hij de gegevens uit andere wetenschappelijke disciplines uit. Siegel benadrukt hoe Kohut zich vanaf die tijd resoluut kant tegen de drifttheorie. Niet de driften zijn voor hem de primaire factor in de psychische ontwikkeling maar de relatie tussen het zich ontwikkelende Zelf en zijn zelfobjecten (in de eerste plaats de zorgverstrekkers). Wanneer deze laatsten tekortschieten in hun spiegelende functies, neemt het kind zijn toevlucht tot de stimulatie van zijn erogene zones of tot agressiviteit. Driftfenomenen worden zo tot defensieve verschijnselen bij een dreigende verbrokkeling van het Zelf. Perversies bij volwassenen worden in dezelfde zin uitgelegd. In zijn laatst verschenen boek *How does Analysis Cure?* (1984) werkt Kohut zijn vroeger ingenomen standpunten uit *The Restoration of the Self* verder uit. Siegel merkt op hoe Kohut een onderscheid maakt tussen een normaal verlopende oedipale ontwikkeling en het ontstaan van een Oedipuscomplex. Dit laatste komt er alleen maar na de ongelukkige ervaringen van het subject met zijn zelfobjecten (de ouders). Slechts dan zien we secundair driftmatige verschijnselen in de oedipale driehoek optreden. Ik heb dit boek met veel plezier gelezen. Het geeft een heldere en vrij volledige uiteenzetting van Kohuts opvattingen. Het narcisme komt erin naar voren als een volwaardige dimensie van het psychische apparaat, met zijn eigen ontwikkelingslijnen. De verschillende vormen en aspecten van het narcisme staan ons, sedert Kohut, helderder voor de geest en zijn een verrijking van onze klinische kennis. Bovendien kreeg het begrip empathie een duidelijker invulling. Mede dankzij hem is het klimaat in de behandelkamer vriendelijker geworden. Onder invloed van het freudiaanse standpunt dat de psychische ontwikkeling via het narcistische stadium naar de echte objectliefde verloopt,

hadden sommige psychoanalytici vroeger de neiging de narcistische verschijnselen negatief te waarderen. Tegenwoordig hebben we daarover een genuanceerd standpunt en zien we uitingen van narcisme niet meer als louter defensief of als de psychische ontwikkeling blokkerend. Zelfs in die gevallen waar ze als afweer fungeren, hebben we ze onder invloed van Kohut beter leren waarderen als reddende noodmaatregelen om het bedreigde Zelf in stand te houden.

Ik waardeer Siegels inspanning om, ondanks zijn bewondering voor Kohut, kritisch te blijven. Zo verwerpt hij diens stelling dat we in de psychoanalyse enkel gegevens mogen gebruiken die ons door de empathisch-introspectieve methode aangereikt worden. Verder acht hij het begrip van de 'transmuting internalisation' onvoldoende voor de verklaring van het internalisatieproces, waarbij hij verwijst naar bepaalde post-kohutianen die dit proces veel ruimer zien (Lachmann en Beebe 1995). Persoonlijk gaat mijn kritiek op de kohutiaanse leer verder en sluit ik me aan bij wat Treurniet (1980) daarover formuleert. Hij wijst erop dat een analyticus niet alleen een beroep doet op zijn empathie, maar voortdurend dient over te schakelen naar de positie van de observator die vanuit een metapsychologische visie probeert zin te geven aan wat de patiënt meemaakt. Het psychoanalytische proces is een transitioneel proces waarin de analyticus een eigen inbreng heeft.

Deze opmerking van Treurniet doet mij eroverigens aan denken dat Kohut, buiten zijn nadruk op het empathisch medeleven, zijn eigen tegenoverdracht nauwelijks of niet in aanmerking neemt. Verder verwijt Treurniet Kohut terecht eenzijdigheid omdat hij de klassieke theorie afdoet als rigide conflictpsychologie. Doordat Kohut de empathische onderdompeling overmatig beklemtoont, doet hij geen recht aan observatiegegevens. Dit belet hem bijvoorbeeld te beseffen dat een narcistische krenking enerzijds aanleiding geeft tot driftmanifestaties, maar dat intense driftimpulsen anderzijds ook kunnen leiden tot narcistische kwetsuren.

Dit boek is een waardevolle gids voor de studie van Kohuts ideeën. Positief is ook dat de auteur

verwijst naar bepaalde volgelingen van Kohut die de tekortkomingen in diens theorie proberen op te vullen. Zo zien zij de therapeut meer als een actieve deelnemer in het mede-construeren van de psychische realiteit in de behandel-

kamer (Beebe e.a. 1993; Hoffman 1991; Atwood & Stolorow 1984, 1992).

Een uitgebreide bibliografie, met onder meer een volledig overzicht van de publicaties van Kohut, sluit het boek af.

Literatuur

Atwood, G. & R. Stolorow (1984), *Structures of Subjectivity*. The Analytic Press, Hillsdale NJ.

Atwood, G. & R. Stolorow (1992), *Contexts of Being*. The Analytic Press, Hillsdale NJ.

Beebe, B., J. Jaffe, F. Lachmann (1993), A Dyadic Systems View of Communications. In: N. Skolnick & S. Warshaw (Ed.), *Relational Perspectives in Psychoanalysis*, Hillsdale NJ, The Analytic Press, p. 61-68.

Hoffman, I. (1991), Discussion: towards a social constructivist view of the psychoanalytic situation. *Psychoanalytic Dialogue* 1, p. 74-105.

Kohut, H. (1966), Forms and Transformations of Narcissism. In: P. Ornstein (Ed.) *The Search for the Self*, Vol. 1. International Universities Press, New York, p. 427-460.

Kohut, H. (1971), *The Analysis of the Self*. International Universities Press, New York.

Kohut, H. (1977), *The Restoration of the Self*. International Universities Press, New York.

Kohut, H. (1984), *How does Analysis Cure?* University of Chicago Press, Chicago/London.

Lachmann, F. & B. Beebe (1995), Self Psychology: Today. *Psychoanalytic Dialogues* 5 (3), p. 375-384.

Treurniet, N. (1980), On the Relation between the Concepts of Self and Ego in Kohut's Psychology of the Self. *International Journal of Psycho-Analysis* 61 (3), p. 325-334.

Dr. A. De Rijck is zelfstandig gevestigd psychoanalyticus te Antwerpen.